

LATİFE EZ-ZEYYÂT'IN *EL-BÂBUL-MEFTÛH* ADLI ROMANINDA BİREY VE ULUSUN BAĞIMSIZLIK MÛCADELESİ*

*Yusuf KÖŞELİ***

ÖZET

Modern ulusların inşasında etkin bir rol üstlenen edebiyat özellikle de roman; karakterler, yazar ve okuyucuları kucaklayıp tek bir toplum saygınlığı oluşturarak, sürekli ileriye doğru hareket bilinci ve birlikteliğini sağlayacak ulusu temsil etmede vazgeçilmez bir araç olarak kabul görmüştür. Arap dünyasında bağımsızlık ve ulusçuluk çağı olarak bilinen 1945-1956 yılları arası dönemde de, özellikle roman, bağımsızlık tutkusu ve ulusçuluk çağrısının kitlelere yayılmasına aracılık etmiştir. Başta Mısır olmak üzere bütün Arap ülkelerinde sosyal ve siyasi değişim için coşkulu bir ulusçuluk çağrısı yapılmakta ve bu yıllarda kaleme alınan bir çok roman, bu coşkuya geniş bir yelpazede yer vermektedir.

Yirminci yüzyılın en önemli Arap kadın yazarları arasında zikredilen Latife ez-Zeyyât (1923-1996), ulusçuluk ve bağımsızlık temalı eserlerinin yanı sıra hayatı boyunca, bağımsız bir Mısır için mücadele eden önemli bir siyasi aktivist olarak da tanınmaktadır.

Latife ez-Zeyyât'ın *el-Bâbu'l-Meftûh* adlı romanı, 1940 ve 1950'li yıllarda, Mısırlı orta sınıf bir ailenin kızı Leylâ etrafında gelişen olayları ele alır. Leylâ, bir birey olarak özgürlüğünü kısıtlayan engelleri fark etmeye başladığı andan itibaren geleneksel toplum düzenine isyan eder ve bütün güçlüklerle rağmen "kendi olma" yolunda bireysel bir özgürlük mücadelesi başlatır.

Aynı dönemde, İngiliz işgali altındaki Mısır'da da, ulusal bağımsızlık yönünde bir uyanış hareketi başlamış ve işgal karşıtı protesto gösterileri ile ülkenin dört bir yanına yayılmıştır. Roman boyunca, Mısır'ın ulusal özgürlük mücadelesi, Leylâ'nın bireysel özgürlük mücadelesiyle iç içe ve eş zamanlı olarak seyredir.

Anahtar Kelimeler: Mısır, Roman, İşgal, Direniş, Özgürlük.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Yrd. Doç. Dr. Muş Alparslan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Arap Dili ve Belagatı, El-mek: yusufkoseli@hotmail.com

THE STRUGGLE FOR INDEPENDENCE OF THE INDIVIDUAL AND NATIONAL IN LATİFA AL-ZAYYĀT'S AL-BĀB AL-MAFTŪH

ABSTRACT

The literature, especially novel which assumed an active role in the construction of modern nations, has been accepted as an indispensable instrument to represent the nation by embracing the characters, authors and readers and by creating a sole community reputability constantly with consciousness of move and unity. In the Arab world, in that period known as the age of independence and nationalism between the years of 1945-1956, especially fiction, became an instrument to spread to masses the passion of independence and call of nationalism. In All Arab countries, firstly Egypt, has been made a call enthusiastic to nationalism for social and political change and most of novels penned in these years it gave place a wide range of this enthusiasm.

As mentioned one of the most important Arab woman writers of the twentieth century, Latifa el-Zayyat (1923-1996), is also known as an important political activist who fight for an independent Egypt throughout his life, as well as themed works nationalism and independence.

The novel titled *el-Bābu'l-Meftūh* by Latifa el-Zayyat is dealt with improving events that surrounded Leila who daughter of Egyptian middle class family, in 1940 and 1950's. As Leylā begin to notice the barriers to restrict the freedom as an individual, rebels the traditional social orders and attempts an individual freedom struggle towards self-completion despite all the difficulties.

During the same period, awakening movement began towards national freedom in Egypt under the British occupation and pervaded with anti-occupation demonstrations all over the country. Throughout the novel, national struggle of Egypt acting together with Leila's individual freedom struggle.

Key Words: Egypt, Novel, Occupied, Resistance, Independence

GİRİŞ

Mısırlı yazar Latîfe ez-Zeyyât'ın¹*el-Babu'l-Meftūh*²(Açık Kapı) adlı romanı, uzun yıllardır muhtelif devletlerin güdümünde olan Mısır'ın, 1940 ve 1950'li yıllarda giderek artmaya başlayan

¹ Mısırlı romancı, öykü yazarı, siyasi aktivist Latîfe ez-Zeyyât (1923-1996) Dimyat'ın Delta kasabasında dünyaya geldi. İngiliz Dili ve Edebiyatı bölümünde Kahire Üniversitesi'nde yüksek lisans ve 'Ayn Şems Üniversitesi'nde aynı alanda doktora derecesi aldı ve İngiliz Dili profesörü oldu. Siyasi bir aktivist olarak emperyalist hegemonyanın her türüne karşı çıktı; ulusal özgürlük, insan hakları, ifade özgürlüğü ve kadın özgürlüğü için mücadele etti. Siyasi aktiviteleri yüzünden ilki 1949 yılında Mısır Komünist partisine katıldığı zaman, ikincisi 1981 yılında Enver Sedat hükümeti döneminde olmak üzere iki kez tutuklandı. birçok edebi eleştiri, roman, öykü ve bir otobiyografi ve bir de tiyatro eseri yayımladı. Hayatı ve ve eserleri hk. bkz. Ez-Zeyyât, Latîfe, *Hamle Teftîş: Evrâk Şahsiyye*, Dâru'l-Hilâl Mısır 1992; 'Amîra, Emel, *Remembering Latifa al-Zayyat*, el-Cedîd Magazine, Vol. 2, No. 12, USA 1996; http://www.latifaalzayyat.net/latifa_work_criticism, Erişim Tar: 22.05.2013.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

ulusal bilinçlenmenin etkisiyle, özgürleşme yolundaki mücadelesini ele alır. Mısır'ın özgürlük mücadelesiyle paralel bir gelişim gösteren bir başka mücadele ise, romanın ana kahramanı Leylâ'nın, etkisi yüzyıllardır süren geleneksel kuralların baskısından kurtulup "kendi gerçekliğini tamamlama" çabasıdır.

1960 yılında Mısır'da yayımlanan roman, birçok eleştirmene göre birçok açıdan öncü bir romandır ve Arap dünyasında kadınların kaleme aldığı anlatıların yapı taşıdır (Mehran, 1995: 53). Mısırlı eleştirmen Feride en-Nakkâş'a göre el-Bâbu'l-Meftuh, "Arap romanında, mültezim edebiyatla poetik realizmi birleştiren yeni bir dalganın ilk ifadesidir. Milliyetçilik ve feminizm arasındaki ilişkiyi derinlemesine irdeleyerek, Arap feministler arasında sıcak bir tartışma konusu olacak karmaşık bir meseleyi ele alan öncü yazınlardan biridir" (Amîra, 1996). Suriyeli yazar ve eleştirmen Muhca Kehf ise romanı: "Bir neslin hem bireysel hem de ulusal anlamda yükselişini ifade eden bir özgürlük romanı" olarak değerlendirir (Kehf 2002: 227). Roman aynı zamanda, gelecek kuşaklara "ulusun ve kadının özgürlüğü birbiriyle ayrılmaz bir bütündür; biri gerçekleşmeden diğerrinin gerçekleşmesi mümkün olmayacaktır" mesajı vererek Arap kadınlarının anlatılarında feminizm ve milliyetçilik duygularının yayılmasına öncülük etmiştir.

1945-1956 yılları, Arap dünyasında bağımsızlık ve ulusçuluk çağı olarak bilinmektedir. Bu dönemde bütün Arap coğrafyası genelde sosyal ve siyasi değişim için coşkun bir ulusçuluk çağrısı yapılmakta ve genelde kültür özelde ise edebiyat, bu ulusçuluk coşkusuna geniş bir yelpazede yer vermekteydi (Hourani, 2002). Ulus ve edebiyat ilişkisi Anderson'a göre, bir bütünü ayrılmaz iki parçasıdır ve edebiyat, modern ulusların oluşumunda en etkin rolü üstlenen unsurdur. Anderson, ulusların okunabilen, edebiyat özellikle de roman aracılığıyla inşa edilen "hayali cemaatler" olduğunu ve romanın "karakterler, yazar ve okuyucuları kucaklayıp tek bir toplum saygınlığı oluşturarak, takvimsel zaman içinde sürekli ileriye doğru hareket" birlikteliği sağlayacak ulusu temsil etmede zorunlu hale geldiğini ileri sürmüştür (Anderson, 1991: 27).

İlk romanıyla ciddi bir başarı yakalamasına rağmen ez-Zeyyat, 1988 yılındaki öykü kitabına kadar herhangi bir eser yayımlamamıştır. Bunun çeşitli nedenleri olduğunu; en önemli nedenin ise, kendisini yazmaya sevk eden etmenlerin birer birer ortadan kalkmaya başladığını, 1990 yılında bir dergiye verdiği röportajda esfle itiraf etmiştir. 1956 yılındaki üçlü işgal karşısındaki ulusal zaferin, kısa bir süre sonra ülkenin tekrar kaos ortamına sürüklenmesi, yazarın hem ulusal bağımsızlık hem de kadının özgürlüğü bağlamındaki inancının zayıflamasına neden olmuş, *el-Babu'l-Meftûh*' ta çizdiği iyimser tablo, yerini belirsizliklerle dolu bir karamsarlığa bırakmıştır (ez-Zeyyat, 1994: 253-254).

ez-Zeyyat'ın kendi ifadesine göre roman, birçok otobiyografik materyal içermektedir. Özellikle "hayatımın dönüm noktası" diye tanımladığı üniversite yıllarında benimsediği sosyalist fikirlerle, "siyasi bir militan"a dönüşmesinin etkilerini romanda sık sık somutlaştırır (ez-Zeyyat, 1994: 250-251; Morgan 1998: 35). Bu bağlamda romanın kahramanı Leylâ, ideolojik düşünce bağlamında hem yazarı, hem de yazarın zihninde canlandırdığı şekilde olmasını arzuladığı Arap kadını temsil eder.

"Açık Kapı", halka ve ulusa açılan kapıdır. Bu canlı imaj, anlatının basınç merkezidir ve romanın başlığından itibaren bütün anlatı boyunca varlığını hissettirir. Açık Kapı, ulus ve ülkeye

² İlk kez 1960 yılında Mısır'da, Arapça olarak yayımlanan roman 1963 yılında Henry Berekât tarafından aynı adla beyaz perdeye uyarlanmış ve dönemin ünlü Mısırlı oyuncularını filmde rol almıştır. Ancak romanın bazı kısımları, özellikle final bölümü değiştirilerek çekilen film, romanın yazarı tarafından beğenilmemiş ve romanın mesajını tam olarak yansıtamadığı gerekçesiyle eleştirilmiştir. Bu eleştiriler hk. bkz. ez-Zayyat, Latife, "On Political Commitment and Feminist Writing," Edit: Ferial J. Ghazoul and Barbara Harlow, vd., The view from within : writers and critics on contemporary Arabic literature, The American University in Cairo Press, Kahire 1994, s. 255, 256; Mehran, Fevziye, *Mısıryyât, Râ'idât Ve Mubdi'ât (Latife ez-Zeyyat)*, el-Hey'etu'l-Mısıryyetu'l-Âmme Li'l-Küttâb, Kahire 1995.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

hizmet eden daha büyük bir varlığın bir parçası olarak "kendi olma" özgürlüğünün hareketidir. Aynı zamanda o aile hapisanesinden, geleneksel kurallardan ve kişisel korku ve arzulardan kopma hareketidir. "Açık Kapı" imajı, onun zihninde kendi gerçekliğinin mücadelesinin kritik anlarında tekrar tekrar yanıp sönen Leylâ için bir ilham kaynağı olur (Abudi, 2011:154).

el-Bâbu'l-Meftûh'ta Olay Örgüsü

Roman 1946 yılında, İsmailiye Meydanı'ndaki İngiliz işgali karşıtı protesto gösterileriyle başlar; 1956 yılındaki Süveyş Krizini müteakip, Süveyş'i işgal eden İngiliz, Fransız ve İsrail güçlerinin Port Said'den atılmasıyla sona erer.

Romanın kahramanı Leylâ, 1946 olayları esnasında henüz ortaokula giden küçük bir kızdır. Ağabeyi Mahmûd, gösteriler esnasında İngiliz askerlerinin kurşunlarına hedef olur ve yaralanır. Olay kısa sürede duyulur ve Leylâ'nın okulundaki arkadaşları, Mahmûd'un kahramanlığından övgü dolu sözlerle bahsederler. Bu olay, Leylâ'nın milliyetçilik duygusunun gelişiminde önemli bir rol oynar ve büyüdüğü zaman ağabeyinin izinden gitmeye karar verir.

1952 yılında Hükümetin, 1936 Mısır-İngiliz antlaşmasını feshettiğini radyodan ilan etmesi, ülke çapında bir heyecana neden olur. Kahire sokaklarında sevinç gösterileri başlar. Leylâ artık on yedi yaşında bir lise öğrencisidir. Okuldan arkadaşlarıyla birlikte gösterilere katılır ancak durumu öğrenen babasından dayak yer ve odasına hapsedilir. Ağabeyi Mahmûd'dan bir övgü ya da en azından bir teselli beklemektedir ancak Mahmûd onun doğru bir şey yapmadığını söyleyince ciddi bir hayal kırıklığı yaşar.

Çocukluğundan beri sürekli iç içe oldukları teyzesinin oğlu 'İsâm, durumu öğrenince Leylâ'yı teselli etmek için gelir ve Leylâ, 'İsâm'ın kendisine karşı duygusal bir his beslediğini ilk kez fark eder. İkisi arasında duygusal bir yakınlık başlar. Leylâ, ailesinin baskılarından kurtulmak için tek çıkar yol olarak gördüğü bu aşka, şevkle sarılır. Ancak 'İsâm'ın, hizmetçi kızla kendisini aldattığını öğrenince bütün güzel hayalleri altüst olur. Tam bu esnada Ocak 1952'de büyük Kahire Yangını olayı patlak verir ve ağabeyi Mahmûd'la birçok dava arkadaşı tutuklanır.

Temmuz 1952'deki devrim, hem Mısır'ın hem de Leylâ'nın bağımsızlığı yönünde ümitlerin tekrar filizlenmesine neden olur. Tutuklular tahliye edilir. Mahmûd'un dava arkadaşı Hüseyin, onu ziyaret etmek için evine geldiğinde Leylâ ile tanışır ve ona âşık olur. Ancak 'İsâm'ın ihanetinden dolayı ciddi bir yıkım yaşamış olan Leylâ bu aşktan mümkün olduğunca kaçmaya çalışır. Hüseyin, kendinden emin ve kararlı bir şekilde aşkına sahip çıkar ve Leylâ'ya; bir gün mutlaka kendisini seveceğini ve o güne kadar sabırla bekleyeceğini söyler.

Bir süre sonra Hüseyin, mühendislik eğitimi için devlet bursuyla Almanya'ya gönderilir. Leylâ da, en yakın arkadaşları Âdile, Senâ' ve Cemîle'yle birlikte edebiyat fakültesine kaydolur. Hüseyin Leylâ'ya, onu da vatanını da büyük bir aşkla sevdiğini ancak her ikisini de özgür olarak istediğini ifade eden mektuplar gönderir. Leylâ ise bir daha kendisine mektup yazmamasını ister.

Üniversitede hocası olan Dr. Remzî, uzaktan uzağa Leylâ'yı takip etmektedir. Israrlı bir takibin ardından Leylâ'yı ailesinden ister ve babasının onayıyla Leylâ, Dr. Remzî ile nişanlanır. Düğünün ise, Leylâ üniversiteden mezun olup, öğretmen olarak atandıktan sonra yapılması kararlaştırılır. Bu arada, Leylâ'nın arkadaşı Senâ' ve ağabeyi Mahmûd birbirine âşık olur ve her iki ailenin de tasvip etmemesine rağmen evlenirler. Kuzeni Cemîle, annesinin şiddetli baskıları sonucu, zengin ve yaşlı bir adamla evlenmek zorunda kalmış ancak mutluluğu, gayri meşru bir ilişkide bulmaya çalışmaktadır.

Leylâ, babasının kararıyla nişanlandığı Dr. Remzî'ye karşı başlangıçta ne hissettiğini bilmesede de daha sonraları onun güçlü kişiliği ve iradesinden etkilenerek, ona alışabileceğini

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

düşünmeye başlamıştır. Ancak onun düşünceleriyle davranışlarının tamamen zıt olduğunu fark edince Leylâ ikinci kez hayal kırıklığı yaşar.

Üniversiteden mezun olunca atama formuna Kahire yerine Port Said yazar ve sonuçlar açıklandığında Port Said'e atandığını duyunca çok sevinir. Dolayısıyla düğün de, sonraki yıl Leylâ'nın Port Said'den tekrar Kahire'ye nakledilmesinden sonraya ertelenir. Leylâ Port Said'e gider. Ağabeyi Mahmûd da daha önce eşiyle birlikte Port Said'e taşınmış ve orada pratisyen hekim olarak bir hastanede çalışmaktadır.

Bu esnada Nâsır Hükümeti'nin Süveyş Kanalı'nı millileştirdiğini ilan etmesinin ardından İngiliz, Fransız ve İsrail güçleri Süveyş'i işgal eder ve bölgede çatışmalar başlar. Port Said, tümüyle bir kampa dönüştürüleceği için sivil vatandaşların burayı boşaltması istenir ancak Leylâ, burada kalıp, yaralı askerlere bakmaya hatta cephede düşmana karşı savaşmaya karar verir. 'İsâm da, Port Said'e gönüllü olarak gelmiştir. Savaş alanında 'İsâm ve Leylâ yan yanadır. Çatışmalarda 'İsâm ölür, Leylâ yaralanır. Üçlü işgale karşı ulusal bir zafer kazanılmış ve düşman güçleri püskürtülmüştür.

Bir süre hastanede tedavi gördükten sonra Leylâ, tekrar ayağa kalkar ve kendisini ziyarete gelen Mahmûd'la birlikte onun evine gider. Mahmûd, Hüseyin'i de eve davet etmiştir. Leylâ ve Hüseyin orada bir kez daha karşılaşır ve Leylâ aslında ona ne kadar yakın olduğunu hisseder. Sokaklarda insanlar büyük zaferi kutlamaktadır. Leylâ ve Hüseyin ele ele kalabalığın arasına karışırlar. Heyecanlı kalabalığın, De Lesseps heykelini devirmesi anında Leylâ, hala parmağında duran nişan yüzüğünü çıkarıp atar.

Romanın Kahramanları

Ülkenin işgal altında olmasına paralel olarak ülkenin her bir bireyi de, kendilerine göre, özgürlüklerini kısıtlayan şeylerin işgali altındadır. Ancak, romandaki karakterlerin işgalini analiz etmek için kahramanları, modern ve geleneksel temsil eden karakterler olarak iki kısma ayırmak gerekecektir:

1- Moderni Temsil Eden Kahramanlar

Romanın ana kahramanı Leylâ, bir birey olarak doğduğu günden itibaren toplumsal normların işgali altındadır. Genç kızlığa adım attığı günden itibaren de, ebeveyninin getirdiği kısıtlamalarla, işgali bütün şiddetiyle hissetmeye başlar. Çocukluk dönemlerinde Leylâ'yı işgal eden güç, babası Muhammed Efendi ve annesi Sâniye Hanım'ın gittikçe ağırlaşan katı kurallarıdır. İlk gençlik döneminde, duygusal yakınlık duyduğu kuzeni 'İsâm'ın, yoğun kıskançlık ve sahiplenme duyguları, Leylâ'nın uzun süre kendini kurtarmak için çabaladığı bir başka işgaldir. Önceki işgalin etkileri devam ederken, üniversitede hocası olan Dr. Remzî ile yakınlaşması ve akabinde de onunla nişanlanması, Leylâ'nın kişiliği üzerindeki en şiddetli işgal olarak kabul edilebilir. Dr. Remzî'nin işgalinden kurtulabilmesi ise başka bir erkeğin kendisine karşı hissettiği derin aşk duygularıyla mümkün olmuş ve Leylâ önceleri kabul etmese de daha sonra karşılık verdiği bu güçlü aşk sayesinde kendi gerçeğini tamamlama yolunda önemli bir adım atmıştır.

Romanın diğer kahramanları da aynı şekilde doğrudan ya da dolaylı olarak kendilerini kısıtlayan işgallerle yüz yüzedir. Leylâ'nın kuzenleri 'İsâm ve Cemîle, çocukluk dönemlerinde, geleneksel kuralları dayatmaya çalışan annelerinin işgali altındadır. Gençlik dönemlerinde 'İsâm'ı işgal eden en etkin güç, shevî arzularıdır. Cemîle ise annesinin baskıları sonucu evlenmek zorunda kaldığı çirkin ve yaşlı kocasının işgali altına girmiştir.

Leylâ'nın ağabeyi Mahmûd, çocukluk ve ilk gençlik yıllarında, Leylâ'ya uygulananlar kadar ağır olmasa da, ebeveyninin kısıtlamaları altındadır. Onun daha sonraki bireysel işgali ise, ülkenin işgal altında olması yüzünden yaşadığı ıstıraptır.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Mahmûd'un arkadaşı ve Leylâ'ya âşık olan Hüseyin karakterini, yetişkinlik döneminde tanırız ancak çocukluğuna dair anılarından, onun geleneksel kurallara ek olarak açlık ve sefaletin işgali altında olduğu sonucuna varabiliriz. Nitekim, okulunu bitirip mühendis olduktan sonra yaptığı ilk şey, yoksul bir çocukluk geçiren kardeşleri için daha müreffeh bir hayat sağlama çabasıdır. İşi sayesinde yoksulluk işgalinden kurtulan Hüseyin'i bundan sonra daima hem ülkeyi hem de bireyleri işgal altında tutan güçlerle savaşırken görürüz.

Romanın, moderni temsil eden diğer kahramanları, Leylâ'nın iki kız arkadaşı Senâ ve 'Âdile'dir. Leylâ'nın ağabeyi Mahmûd'un sevgilisi olan Senâ, varlıklı bir ailenin kızı olarak diğerlerine göre daha rahat ve özgür bir yaşantıya sahiptir. Onu kısıtlayan tek işgal, Mahmûd'la evlenmeye karar verdikleri zaman gerçekleşir. Senâ'nın ailesi bu evliliğe şiddetle karşı çıkar ve onu evlatlıktan reddetmekle tehdit eder.

Babası öldükten sonra ailenin tüm yükü omuzlarına binen annesinin yükünü hafifletmek için gece gündüz çalışıp okulunu bitirmeye ve bir meslek sahibi olmaya gayret eden 'Âdile'nin de en ciddi işgali tıpkı Hüseyin gibi, yoksulluk ve sefalettir.

2- Gelenekseli Temsil Eden Kahramanlar

Leylâ'nın babası Muhammed Efendi, annesi Sâniye Hanım, teyzesi Semîra Hanım, komşu kadın Devlet Hanım ve Dr. Remzî karakterleri romanda gelenekseli temsil ederler. Dolayısıyla bu karakterleri işgal eden güç, iliklerine kadar işlemiş toplumsal normların katılığıdır, denilebilir. Muhammed Efendi, geleneksel toplum düzeninin önemli bir temsilcisi olarak ataerki sistemin soğukluğunu aile içinde ziyadesiyle yansıtır. Oğlu Mahmûd'a karşı şefkat ve sevecenliğini sık sık gösterir ancak Leylâ ve onun arasında sanki aşılmaz bir duvar vardır. Aynı şekilde eşi Sâniye Hanım'a karşı da olabildiğince katı davranır.

Sâniye Hanım'ın hayattaki en büyük misyonu, kocasına sadık ve itaatkar bir eş ve iki çocuğunu topluma faydalı bireyler olarak yetiştirmektir. Geleneksel kurallarla ters düşmemek için özellikle ilk gençlik yıllarında kızı Leylâ üzerinde en ağır baskı uygulayan kişidir. Bir genç kızın toplum düzenine karşı gelmesinin tek sorumlusu annedir. Bu sebeple kendi üzerinde de hem kocasının hem de toplumun ağır bir baskısı söz konusudur.

Kocasını ölmüş olan Semîra Hanım da tıpkı kız kardeşi gibi bütün varlığını çocuklarına adamıştır. Onun Sâniye Hanım'dan tek farkı, üzerindeki koca baskısının kalkmış olmasıdır. Ancak bu muafiyet onun yükünü hafifletmemiş aksine daha da ağırlaştırmıştır. Çünkü, ailenin bütün yükü kendisinin omuzlarındadır ve toplum nezdinde hem kendisinin hem de çocuklarının yapacağı hataların tek sorumlusudur.

Arap toplum yapısında annenin çocuklarla özellikle de kız çocuklarıyla alakalı sorumluluğunun en bariz örneği Devlet Hanım ve kızı Safâ örneğinde ortaya çıkar. Devlet Hanım, kızı Safâ'ya, sırf varlıklı olduğu için yaşlı bir adamla evlenmesi yönünde baskı yapar. Annesinin baskıları karşısında daha fazla direnemeyen kız, evlenmek zorunda kalır ancak bir süre sonra mutsuz olduğunu fark ederek baba evine sığınmak isteyince Devlet Hanım, toplumsal bir skandala neden olacağı korkusuyla bu talebi şiddetle reddeder. Geri dönmek zorunda kalan çaresiz kız, yaşadığı zulüm ve mutsuzluktan kendini kurtarmak için bildiği tek yol olan intihara sığınır ve hayatına son verir. Safâ, romanda görünen bir kahraman değildir ancak onun yaşadığı acı olay, Leylâ'nın direncini kıran önemli bir etken olarak bir kaç yerde tekrar edilir. Aynı şekilde kuzeni Cemîle de sevmediği yaşlı bir adamla zorla evlendirilmiş, mutsuz olduğunu ve baba evine dönmek istediğini söyleyince annesinin cevabı, Devlet Hanım'ın kızı Safâ'ya verdiği cevabın aynısı olmuştur. "*Herhangi bir skandal istemiyorum. Sonra toplum ne der?*" (ez-Zeyyât 1960: 45). Bu karşılık üzerine Cemîle de intihara kalkışmış ancak ölmemiştir. Hiç bir çaresi kalmayan genç kız, kurtuluşu, gayri meşru bir ilişkide arama yoluna gitmiştir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Romanda gelenekseli temsil eden en önemli karakter, Leylâ'nın üniversitede hocası olan Dr. Remzî karakteridir. Remzî, "muhafazakar görüşleri ve bencil doğasıyla dar görüşlü bir entelektüeldir." Bu otoriter figür Leylâ'da hem korkuyu hem de cazibeyi harekete geçirir. Leylâ, Remzî'nin soğuk, mesafeli ve sert olduğunun tümüyle farkındadır ancak onun kendine güveninde, iradesini kontrolde ve ahlaki otoritesinde bir genişlik ve korunma bulmayı ümit eder. Remzî, Leylâ'ya "felsefenin ilkeler, katı ilkeler; kurallar, mutlak ve temel kurallar" olduğunu öğretir (ez-Zeyyât 1960: 230-231). Benzer bir şekilde o, yaşadıkları toplumun temel kurallarının gerekliliğini vurgulamak için: "Onlarsız biz, köksüz bir ağaç gibiyiz; en küçük rüzgâr bizi savurur hatta yere vurur" (ez-Zeyyât 1960: 241) ifadelerini kullanır. Leylâ kendi iradesinin gücüne olan inancını kaybettiği bir aşamada Dr. Remzî'nin görüşlerini benimser; davranışını ve düşüncelerini onun onaylayacağı şekilde düzenlemeye başlar. Çünkü neticede o da herkes gibi "kendisini hiç bir şekilde mağdur etmeyecek sınırları biliyordu" (ez-Zeyyât 1960: 244). Bir süre sonra Leylâ, Remzî'ye bir tanrı gibi tapınmaya başlar: "O, Yunanlılara ait o tanrılardan biri; asla hiçbir şekilde zayıf olmayan, dik duran, daima kendisinin doğrudan olduğuna inanan, doğru olmak için kendisini adayın biri. Onun gölgesinde olmak. O asla yanılmaz, onun güvencesi yarı yolda bırakmaz, asla yumuşamaz ve yumuşatılmaz" (ez-Zeyyât 1960: 241).

Birey-Ulus Alegorisi ve Bağımsızlık

Romanda işgal ve bağımsızlık hem ulus hem de birey bağlamında, alegorik bir dille anlatılır. Romanın kahramanı Leylâ, ataerkil toplum düzeninin baskılarından kurtulma mücadelesi veren bir bireydir ama aynı zamanda o, İngiliz işgalinden kurtulma mücadelesi veren Mısır'ı da temsil etmektedir (el-Sadda, 2012: 104-105; Zeidan, 1995: 166-167). Dolayısıyla roman boyunca Leylâ'nın etrafında gelişen bütün olaylar, aynı zamanda ülkenin içinde bulunduğu durumu da yansıtır. Leylâ bedenlen ve ruhen bir dinginlik içinde olduğu zamanlar ülkede de özgürlük yolunda önemli adımlar atılmakta olduğu anlaşılır. Ya da Leylâ, mutsuz ve karamsar ise, ülkede özgürlük mücadelesi adına başarısızlıklar yaşandığı vurgulanır.

Romanın başlangıcında Leylâ, Kahire'de ortaokula giden on bir yaşında bir kız çocuğudur. O dönemde, Leylâ'nın siyasi bilincinin uyanmasına yol açan önemli bir olay gerçekleşir: Ateşli bir milliyetçi olan on yedi yaşındaki ağabeyinin 21 Şubat 1946'da İngiliz güçlerine karşı kitlesel protesto gösterilerine katılıp yaralanması, Leylâ'nın okulunda onu gurur ve hayranlıkla bahsedilen bir kahraman yapmıştır. Leylâ, ağabeyinin cesaretinden oldukça etkilenmiş ve onun izinden gitmeye karar vermiştir:

"Büyüdüğüm zaman ben şu İngilizlere gösteririm. Bir silahım olacak ve hepsini öldüreceğim. Hele bir büyüyeyim" (ez-Zeyyât 1960: 14).

Bu ideal, Leylâ'nın üniversiteyi bitirip Port Said'e öğretmen olarak atandığı zaman fiili olarak İngiliz, Fransız ve İsrail güçlerine karşı yapılan savaşta yer alıp yaralanmasıyla gerçeğe dönüşür. Ancak onun "benlik mücadelesi" her zaman arzuladığı yönde olmaz ve hayatındaki olayların akışına paralel olarak zaman zaman inişli çıkışlı bir grafik sergiler. Bazı olaylar direncini ciddi şekilde kırar ya da daha fazla mücadele etmesi yönünde ona şevk verir. Söz gelimi, ailesinin baskılarından iyice bunaldığı ilk gençlik dönemlerinde kendisine mücadele gücü veren en önemli etken, teyzesinin oğlu 'İsâm'la aralarında gelişen aşktır. Aynı şekilde, üniversite yıllarında içine düştüğü boşluğun etkisiyle sarıldığı hocası ve nişanlısı Dr. Remzî'nin katı ve bencil tavırlarından kurtulmasını sağlayan etken de aşktır. Dolayısıyla yazarın, bireyin bağımsızlığı için en elzem şartlardan biri olarak aşkı ön plana çıkarmaya çalıştığı aşıkardır. Aynı şekilde aşk, ulusal bağımsızlığın da en önemli sembollerinden biridir.

Bununla birlikte aşk sadece özgürlüğü teşvik ettiği sürece bağımsızlığın sembolü olabilir. Kısıtlayan ve köleleştiren hisler aşk değil, esarettir. Bir defasında 'İsâm ona, Sıdkı'yla konuşmamasını söylediği zaman Leylâ'nın verdiği cevap bireysel özgürlük mücadelesinde ne kadar

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

kararlı olduğunu göstermesi açısından oldukça önemlidir. *"Ben ne senin ne de başkasının malıyım. Ben özgürüm"* (ez-Zeyyât 1960: 131).

Romanın başladığı 1946 yılındaki İngiliz işgali karşıtı gösteriler ve Leylâ'nın ağabeyi Mahmûd'un bu gösteriler esnasında İngiliz askerlerinin açtığı ateş sonucu yaralanması ülkenin içinde bulunduğu durumu gösterir. Ülkenin, İngiliz işgali altındaki hazin durumu bir kaç bölgede gerçekleştirilen işgal karşıtı gösterilerle yüzeysel olarak yansıtılır. Ancak Mısır'ı temsil eden Leylâ'nın durumu, ülkenin içinde bulunduğu vahameti bütün çıplaklığıyla gözler önüne serer. Leylâ, bu esnada on bir yaşındadır ve Arap toplumunda, bir kadın birey olarak esaret altında geçecek "kara günler" in habercisi olarak addedilen biyolojik bir olayın etkisi altına girmiştir. Leylâ'nın regl dönemi, hem bir birey olarak kendisinin hem de bütün ülkenin esaretinin sembolü olarak ifade edilir.

Leylâ, ruhsal gelişimini etkileyen en önemli olaylardan biri olan bu durumun ne olduğunu merak edip korkarak annesine sorduğu zaman açıklayıcı bir cevap alamaz ancak kızının en ufak bir haylazlığında bile veryansın eden anne, bu durum karşısında melankolik bir yapıya bürünür ve okul üniformasındaki kan lekesini bir usturayla kestiği halde bile ona yumuşak davranır. Bununla birlikte baba, kızının cinsel olgunluğa eriştiğini duyduğu zaman korkmuş bir çocuk gibi ağlamaya başlar ve kendisine güç ve tahammül vermesi için Allah'a yalvarır. Oysa Leylâ, ağabeyinin çenesinde ilk kıllar çıkmaya başladığı zaman babasının ne kadar mutlu olduğunu ve kocaman bir kahkaha attığını hatırlayarak üzüldür ve hemen ertesi günden itibaren özgürlüklerini kısıtlayan aile içi kararlarla yüzleşince üzüntüsü derin bir kine dönüşür. Bundan sonra kendi başına dışarı çıkmasına izin verilmeyecektir. Okuldan çıktıktan sonra doğruca eve gelmesi gerekmektedir. Ayrıca Mahmûd'un, eve erkek arkadaşlarını ya da uygunsuz kitap ve dergileri getirmesi de yasaklanır. Leylâ, babasının, emirlerini sıraladıkça gözlerini oğlunun gözlerine dikip *"erkek erkeğe baktıklarımı ve oğlanın babasına aşına bir tebessümle karşılık verdiğini"* fark eder (ez-Zeyyât 1960: 24).

Leylâ, şaşkınlık içindedir ancak ne bu yeni kısıtlamaların mantığını anlamaya çalışır ne de bütün bunlara isyan etmek aklından geçer. İlerleyen dönemlerde anlayacaktır ki: *"kadınlığa ulaşmak, kişinin hayatını açıkça ve kararlı bir şekilde sınırlayan bir hapishaneye girmektir. babası, annesi ve ağabeyi de bu hapishanenin kapısında beklemektedir"* (ez-Zeyyât 1960: 24).

Leylâ, babasının emirlerinden ve annesinin dırđırından ve azarlarından okula kaçmakla kurtulmaya çalışmaktadır. Aslında anne ve babasına kalsa, genç kızlığa adım attığı günden sonra okul hayatının da bitmesi gerekmektedir. Ancak ağabeyi Mahmûd'un yoğun ısrarları sonucunda okula devam edebilmesi mümkün olmuştur. Onun ruhsal gelişiminde belirleyici olan bir başka önemli olay, on yedi yaşında bir lise öğrencisiyken gerçekleşir. Radyoda hükümetin, 1936 İngiliz-Mısır anlaşmasını fethettiği anons edilir. Anons, Kahire caddesinde kitlesel gösterileri tetikler ve Leylâ okuldan birçok arkadaşıyla birlikte gösteriye katılır. Heyecanlı kalabalığın içinde yürüyen Leylâ, ilk defa bir amaç ve aidiyet hissiyle dolar. *"Gelecekteki kendisi, yaşlı Leylâ ve binlerce insanın kolektif bilinciyle birleşerek bütün varlığını çağıran bir sesle bağırışlarda kendini buldu ve kendini bütün içinde erimiş olarak gördü"* (ez-Zeyyât 1960: 50-51). *"Onun sanki bütün bedenine kazanmış olan mahcubiyetin utangaçlığı hissi içinde bir enerji dalgalanmasının yolunu açtı ve ilk kez güçlü ve ağırlıklarından arınmış olarak sanki gökyüzünde kanat çırpan kuşlardan biriymiş gibi canlı olduğunu hissetti"* (ez-Zeyyât, 1960: 50).

Bu deneyim, Leylâ'nın ruhunda tarifsiz bir mutluluk ve siyasi bilinci üzerinde de derin izler bırakmıştır. Ne var ki babası, göstericiler arasında olduğunu öğrenince onu terlikle döver ve odasına hapseder. Aileye utanç getirdiği için annesi de onu kınamaktadır. Ağabeyi Mahmûd'dan bir takdir hiç olmazsa bir teselli beklerken o da, davranışının aileye yakışmadığı ve yanlış yaptığını kabul etmesi gerektiği yönünde nasihatlerde bulunmuştur. Bir anda bütün aileyi karşısına alan

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

Leylâ'nın düşünceleri allak bullak olmuştur. Zayıflığını kabul ederek kendini mutlak itaate mahkum eder:

"Ben artık bir birey değil, bir paspasım. Ayakkabılar için bir kapı paspası."

"Zayıftı, güçsüzdü; tıpkı annesi gibi bütün bir hayat boyunca güçsüz olarak kalacaktı" (ez-Zeyyât, 1960: 54-55).

Leylâ'nın bu zor günlerinde ona destek olan tek kişi, kuzeni 'İsâm'dır. Olanları öğrenen 'İsâm, onu teselli etmek için gelir. Leylâ, 'İsâm'ın kendisine hayranlık duyduğunu ve âşık olduğunu fark eder. 'İsâm'la bir arada büyümüştür ve mutlu çocukluk anılarını paylaşmaktadır. Onun arkadaşlığından memnundur ama kendisine olan hayranlığını keşfedince daha da mutlu olur. Babası tarafından feci bir şekilde dövülmesinden sonra gelişen bu olay onun benlik hissini, özellikle kadınlık hissini uyandırmış; çekici, arzulan ve özel biri olduğunu hissettirmiştir. Babası tarafından darmadağın edilen rüyalar dünyasının yerini; *"Hislerini göster, kendini ifade et, sınır tanımadan uçan bir kuş gibi."* (ez-Zeyyât, 1960: 61) önerisinin fırsatını sunan aşk dünyası almıştır (Abudi, 2011: 150).

Leylâ ve kuzeni 'İsâm arasında aniden gelişen aşk, hem Leylâ'nın hem de ülkenin kaderinde yeni bir dönemin başlangıcını ifade eder. Aşk, onun içinde bulunduğu kasvetli dünyanın renksizliğinden, içinde büyüttüğü renkli hülyalara uzanabilmenin tek aracı olacaktır. Evinin donuk atmosferinden kurtulmalı ve aşkıyla, eğilimlerini korkmadan ve üzülmeye takip edebileceği gerçek bir hayata başlamalıdır. Aynı dönemde Hükümet, gönüllü gerillalara, Kanal bölgesinde düşmana karşı koyma çağrısında bulunmuştur. Mahmûd, gönüllü milis güçlerine katılmak için ailesinin karşı çıkmasına rağmen Kanal bölgesine gider. 'İsâm ise, annesinin yalvarmaları hatta giderse kendini öldüreceğini söylemesi üzerine gönüllüler arasına katılmaz. 'İsâm'ın bu kararsızlığı, vatan sevgisini her şeyin üstünde tutan Leylâ'nın onunla ilgili ciddi bir hayal kırıklığı yaşamasına neden olur (er-Rabî'a, 1965: 150).

Leylâ ve 'İsâm arasındaki zıtlık gittikçe derinleşmektedir. Leylâ için aşk bir onur, kendini kabul ettirme, yaşam için arzu ve inançtır. Oysa 'İsâm için aşk, utanç ve ihanettir. Çünkü 'İsâm, bir yandan Leylâ'ya dokunmak ve cinsel arzularını bastırmak için yanıp tutuşurken diğer yandan Leylâ'yı bu şekilde hayal etmekle kendisini; sanki ailelerin güvenine ihanet ediyormuş gibi iğrenç ve günahkar hissettirmektedir: *"Bir erkek, teyzesinin kızı için kötü düşünemez"* (ez-Zeyyât, 1960: 72). Bu ikilemin ağırlığı altında bocalayan 'İsâm, gittikçe daha da hırçınlaşır ve Leylâ'ya karşı bir sahiplenme güdüsü geliştirerek, kıskanç bir koca gibi davranmaya başlar. Kız kardeşi Cemîle'nin düğününde Leylâ'yı, ailenin zengin ve yakışıklı akrabası Sıdkı ile konuşurken görünce öfkeden deliye döner ve Leylâ'yı öldürmekle tehdit eder.

Sonunda bu ikileminin ağır yükünden kurtulmak için bir girişimde bulunur ve cinsellik için evin hizmetçisi Seyyide'ye yönelir. Leylâ, 'İsâm'ın hizmetçi kızla kendisine ihanet ettiğini öğrenince yıkılır. Bütün güzel hayalleri bir anda yerle bir olmuştur. Kendisini apartman boşluğuna atıp intihar etmeyi bile düşünür. 'İsâm'ın nasıl olup da bir kadını kalbiyle başka bir kadını da bedeniyle sevebildiğini bir türlü kabullenemez. Öte yandan 'İsâm gayet sakindir ve bunun, Leylâ'yı ve onun onurunu korumak için yapılan doğru bir şey olduğuna inanmaktadır.

Leylâ'nın ihanet yıkımıyla aynı anda, Kanal bölgesinde düşmana karşı savaşan milis güçleri de, içerden bir ihanet neticesinde ağır bir yenilgiye uğramıştır. Kanal bölgesindeki direnişe katılmak için anne-babasına karşı gelen Mahmûd; *"ezilmiş, sindirilmiş, içine kapanmış ve kanatları iyice kısaltılmış olarak"* geri dönmüştür (ez-Zeyyât, 1960: 156). Üstelik, Mahmûd'un eve döndüğü gün büyük Kahire yangını olayı patlak verir ve Mahmûd, birçok dava arkadaşıyla birlikte tutuklanır. Bu noktada aşka ihaneti vatana ihanetle eş tutan yazar, tıpkı 'İsâm'ın; kalbiyle bir kadını, bedeniyle başka bir kadını sevmesini anlamaya çalışan Leylâ gibi; vatan evlatlarının da, kalpleri

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

vatanları için atarken, bedenleriyle nasıl olup da vatana ihanet ettiklerini anlamaya çalıştığını vurgular gibidir.

1952 Devrimi, ülkede özgürlük yolunda atılacak yeni adımların işaretidir. Mahmûd ve Hüseyin de dâhil yedi ay önceki olaylarda tutuklanan hükümlüler serbest bırakılır. Mahmûd'un Kanal bölgesinde birlikte çarpıştığı dava arkadaşı Hüseyin, tutuklandıkları gün Mahmûd'u ziyarete gelmiş ve Leylâ'yı ilk kez orada görmüştür. Ancak ilk karşılaşmaları olduğu halde her ikisi de sanki yıllardır birbirlerini tanıyormuş gibi bir sıcaklık hissetmişlerdir. Serbest kaldıktan sonra sık sık Leylâ'yı görme fırsatı yakalayan Hüseyin için Leylâ bir tutku halini alır. Ona aşkını ilan eder ancak 'İsâm'ın ihanetinden dolayı ciddi bir yıkım yaşamış olan Leylâ, yeni bir maceraya atılmamakta kesinlikle kararlıdır.

Leylâ'nın bu aşka yanaşmama kararlılığının yanı sıra Hüseyin'in de ne olursa olsun bu aşk uğruna yaşama kararlılığı hâkimdir. Devlet bursuyla, Mühendislik eğitimi almak için Almanya'ya gitmeden önce Leylâ ile ilgili bazı kararlar alır ve kendi kendine şöyle der: "*Belki o beni asla sevmeyecek, belki başka birini sevecek. Ne olursa olsun bu benim ona olan aşkımı yok etmeyecek ve onu sevmekten beni alıkoyamayacak... Ona yardım etmek için tüm imkanları seferber etmeliyim*" (ez-Zeyyât, 1960: 173). Hüseyin ilk planda sadece bir sevgili ya da eş olarak ona yardım edebileceğini düşünmüştür ancak bu aşamada, bir arkadaş olarak da ona destek olmanın imkânlarını düşünmeye başlar.

Leylâ'nın aşkıdan ne olursa olsun vazgeçmeyeceğini kendine telkin eden Hüseyin'in bu ifadelerini "Ülkem belki de hiç bir zaman özgür olamayacak ama ne olursa olsun bu beni onun uğrunda çarpışmaktan alıkoyamayacak. Bu uğurda feda edemeyeceğim hiç bir şey yoktur." şeklinde okumak da mümkündür. Zira Hüseyin bir roman kahramanı olarak hem bireysel hem de ulusal bağlamda "özgürlük" ü temsil etmektedir.

Hüseyin'in öğrenim için Almanya'ya gitmesinin ardından Leylâ da, arkadaşları Senâ' ve Âdile ile birlikte Edebiyat Fakültesi'ne kaydolar. Acılarını bu şekilde bir nebze olsun unutup hafifletmeyi ummaktadır. Hüseyin, Almanya'dan ona olan aşkını dile getiren bir mektup yazar; kendisini Mısır'ın sembolü olarak gördüğünü ve her ikisinin de güçlü ve özgür olmasını arzuladığını anlatır. Ona göre Leylâ kendini kokuşmuş geleneklerin arkasında sınırlayarak boşu boşuna mutsuz etmektedir. Halbuki Leylâ'nın hem hayat hem de diğer insanlarla ilişkisi, sadece o güçlü olduğu sürece daha verimli olacaktır. Buna rağmen Leylâ, öğrenci arkadaşlarının dedikodularından ve özellikle muhafazakar bir kız olan Âdile'nin ikna çabalarından etkilenerek Hüseyin'e, bir daha kendisine kesinlikle yazmamasını isteyen bir mektupla cevap verir (ez-Zeyyât, 1960: 210-211).

Ancak Hüseyin kesinlikle kararlıdır ve Leylâ'yı bu denli zayıflatan problemin de farkındadır. Ona göre Leylâ'nın sorunu; toplumsal normlara ve geleneksel ataerkil düzenin kurallarına mutlak bir itaatle boyun eğerek kendi benliğinin mahkumu haline gelmiş olmasıdır. Onun zihinsel ve hissel dengesini yeniden kazanması için düzenin boyunduruğunu kabullenmek yerine var gücüyle mücadele etmesi gerekmektedir. Hüseyin'in Leylâ ile ilgili bu teşhisi aynı zamanda ulus olarak Mısır'ın da temel sorunudur; ulusal özgürlük için atılması gereken en temel adım, yüzyıllardır kayıtsız şartsız itaat edilen geleneksel düzenin boyunduruğundan kurtulmaktır.

Leylâ'nın üniversitede hocası olan Dr. Remzî bir süredir ona olan ilgisini açıkça göstermektedir. Dr. Remzî'ye göre "*hayat sıkı kurallar ve kuru gerçeklerden müteşekkildir*" (ez-Zeyyât, 1960: 230). O, herkesin kendisine boyun eğmek zorunda olduğu bir diktatör gibi davranmaktadır. Leylâ'yı da bu yüzden kendi değer yargılarını yaşatacak manevi bir fetih yapmaya çalışmaktadır. Leylâ, Dr. Remzî'ye karşı ilk zamanlar kayıtsızdır. Ancak o, Leylâ'nın davranış ve hareket özgürlüğünü kısıtlamak suretiyle onun kişiliğini etkilemeye çabaladığı uzun ve sabırlı bir

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

kampanyaya girişir. Leylâ'yı her açıdan idealindeki kadına göre şekillendirmek istemektedir. Ancak Leylâ onun sıkı takibi ve sürekli kontrolünden ürkmeye başlamıştır. O ise aşamalı olarak, Leylâ'nın elbisesinin görünüşünü bile eleştirecek kadar özeline girer. Her fırsatı ona ders vermek için kullanır; ne zaman onu ders salonunun dışında görse "usûl" yolunun nasıl takip edileceğini ve uygun şekilde nasıl davranılacağını anlatır. Remzî'nin uzun süreli ısrarlı takibi işe yarar. Leylâ'nın hem psikolojik olarak savunmasız ve sahipsiz olduğu için hem de onun takibinden duyduğu rahatsızlığa bir son vermek için Dr. Remzî'ye karşı davranışları değişmeye başlar. Ayrıca bu sahiplenmişlik ve güvenlik hissi Leylâ'nın bilinçaltında hoşuna gider ve kendini koruyucu vesayetin kanatları altında bulur (er-Rabî'a, 1965: 153-154).

Dr. Remzî, kızıyla evlenmek isteyince Leylâ'nın babası gurur duyar ve kızının fikrini almadan evlilik için onay verir. Leylâ, onu yutan tebrik selinin ortasında bu hayati detayı unuttur. Remzî ise Leylâ'ya, bir eş olarak neden kendisini seçtiğini açıkça anlatır: "*Çünkü sen uysal ve sessizsin. Beni dinliyorsun ve dediğimi yapıyorsun*" (ez-Zeyyât 1960: 272). O iyi bir görünüşten ve romantik bir aşktan çok dürüstlük ile ilgilenmiştir (ez-Zeyyât 1960: 268). Onun zihninde; "*sevgi gibi bir şey yoktur o sadece uygar insanların içgüdülerini terbiye etmek için kullandığı bir sözcüktür*" (ez-Zeyyât 1960: 274).

Dr. Remzî'nin etkisi altında, Leylâ'nın dönüşümü içler acısıdır. Senâ', "*arkadaşının katlanılamaz hale geldiğini; sanki sempati yetilerini kaybetmiş gibi dalgın, yargılayıcı, kendini beğenmiş, katı, kuru ve hissiz hale geldiğini gözlemlemektedir*" (ez-Zeyyât 1960: 245). Leylâ yüksek yakalı, uzun kollu elbiseler giyerek giyim tarzını bile değiştirmiştir. Senâ'nın, Dr. Remzî ile evlenen biri; "*Derin dondurucuya konur ve kilitletir*" uyarısını dikkate almaz (ez-Zeyyât 1960: 237). Bununla birlikte nişan töreninin hazırlıklarına devam eder. Onun sevgisi için özlem duyar ve onun kendine içten bir bağla bağlanmasını, haşyet duygusunu ve onun yanındayken hissettiği korkuyu kaldırmasını temenni eder. "*Kendisini onun çevrimine getiren profesör-öğrenci ilişkisi artık onu memnun ediyordu. onun nişanlısı, onun sevgilisi olduğunu hissetmek istedi. Bu noktaya kadar onun direncinin gölgesinde yaşamıştı artık onun sıcaklığının gölgesini hissetmek istiyordu*" (ez-Zeyyât 1960: 256). Yaralanmış ve bastırılmış Leylâ'nın kadını kendisi bir dayanak ister. "*Leylâ sadece bir kişi olarak değil, aynı zamanda sevilen ve arzulanan bir kadın olarak kabul edilmeyi hissetmeyi özliyordu*" (ez-Zeyyât 1960: 256).

Leylâ'nın nişan töreni, onun uyanışını da beraberinde getirir. Gelecekte onu bekleyen mutsuzluğu görmesini sağlayacak birkaç olay birden olur. O, Senâ' ve Mahmûd'un delice birbirlerine âşık olduğunu, Cemîle'nin aşksız bir evliliğin girdabında, kocasını Sıdkı ile aldattığını ve nişanlısı Remzî'nin utanmazca çapkın bir ifadeyle gözlerini Cemîle'nin üzerinde gezdirdiğini fark eder. Ayrıca o, babasının Senâ' ile evlenmekten vazgeçmeye ikna etmesi için Mahmûd'a gönderdiği Remzî ile Mahmûd arasındaki konuşmalara kulak misafiri olur. Remzî'nin aşk ve kadın hakkında söylediği kaba anekdotları ve aşağılayıcı sözleri duyunca şoke olur. Gecikmeli olarak, Remzî'nin birçok yüzü olduğunu fark eder: "*O, kendisiyle olduğu zaman mukaddes bir varlıkmiş gibi, Cemîle ile iken ağzından salyalar akan bir çocuk gibi ve Mahmûd'la birlikteyken geçmişteki hikâyelerini paylaşan kırk yıllık dost gibi davranıyordu*" (ez-Zeyyât, 1960: 287). Bir anda bu adama karşı nefretle dolu olarak, nişanı bozmak istediğini söylemek niyetiyle babasının odasına gider. Ancak oğlunun evlilik planlarının bir felaket olduğunu düşünen baba, kızının düğününü mümkün olan en kısa zamanda yapmaya karar vermiştir. Onun nişanı iptal etmek istediğini hissederek ona tehditkar bir yüz ifadesiyle karşılık verir: "*Leylâ, babasının gözlerinde ölüm saçan bir görünüm gördü ama öfkeli değil, soğukkanlı*" (ez-Zeyyât, 1960: 292). Korkudan titreyerek ve bazı aksak ifadelerle özür dileyerek odadan çıkar.

Düğün tarihi Leylâ'nın mezuniyetini takiben öğretmenlik görevinin başlamasından sonraki zamana denk gelen 1 Ekim 1956 tarihi olarak kararlaştırılır. Leylâ bu karara isyan etme cesareti bulamaz ve kendini kaderin kollarına bırakır ve "*sanki kalıcı bir anestezinin altındaymış gibi*

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

uyuşuk bir hale gelir" (ez-Zeyyât, 1960: 301). Tam bir kayıtsızlık içinde, durup düşünmeye bile gerek duymadan eğitimine ve günlük aktivitelerine devam eder. Mahmûd, kız kardeşinin "*sanki pınarları kurutulmuş gibi*" değişmesini fark etmiştir (ez-Zeyyât, 1960: 306). Leylâ, ağabeyinin gerçekten kendi iyiliği için endişe ettiğini bilmesine rağmen onun mutluluğunu bozmamak için sırlarını ona açmaz. Hüseyin'in sözleri kulaklarında çınlar: "*Bir sabah uyanacaksın ve beni sevdiğini fark edeceksin*" (ez-Zeyyât, 1960: 314). O sabah nihayet gelmiştir. Leylâ, sorunlarında ne kadar savunmasız ve güçsüz kalmış olduğunu fark eder: "*Onun Hüseyin'e olan sevgisi şiddetli ve sertti. Remzî için de nefreti aynı şekildeydi. Ama beceriksizliğine ve zayıflığına olan nefreti çok daha şiddetli ve sertti*" (ez-Zeyyât, 1960: 315). Onun yalnızlık duygusu, en yakını olan iki kişi; Mahmûd ve Senâ'nın; Mahmûd bir devlet hastanesinde pratisyen hekim olarak iş bulduğu Port Said'e taşınmalarıyla daha da derinleşir.

Uzun süren bu kasvetli esaret döneminin ardından 26 Temmuz 1956'da Hükümet'in, Süveyş Kanalı'nı millileştirdiğini ilan etmesiyle birlikte Leylâ'nın karamsar ve kasvetli havası da dağılmaya başlar. İçinde uzun zamandır ilk kez ümit tomurcukları filizlenmeye başlar. Leylâ bu hislerini ağabeyine şu ifadelerle aktarır: "*Beni terk eden, kendini bana unutturana gurur duyguları geri geri geldi, aidiyet duygusu da*" (ez-Zeyyât, 1960: 318).

Leylâ'nın, hem babasının hem de nişanlısının despot idaresinden kaçmak için kolladığı fırsat anı, öğretmenlik başvurusu yaptığı zaman ortaya çıkar. Dr. Remzî ile birlikte Kahire'de bir pozisyon talep etmek için Sosyal Araştırmalar Genel Müfettişliği ofisine giderler. Ofisteki kadın müfettiş ondan başvuru formunu doldurmasını isteyince Leylâ, talep edilen yer başlığı altına Kahire yerine Port Said yazar, formu müfettişe verir. Kadının sanki bütün olup biteni anlamış gibi gülümsemesi Leylâ'ya cesaret verir; Dr. Remzî'nin formu inceleme talebini reddetmesi ise Leylâ'ya derin bir nefes aldırır. Sonuçlar açıklandığı zaman Leylâ Port Said'e öğretmen olarak atandığını öğrenir ve sevinçten deliye döner.

Leylâ, Kahire'den ayrılabilceği için mutludur ve artık hislerinden de emindir. Hüseyin'i sevmekte, Remzî'den ve kendi acizliğinden nefret etmektedir. Süveyş savaşı yeni başlamıştır ve Port Said büyük bir kampa dönüştürülmektedir. 'İsâm savaşa katılmak için Kahire'den Port Said'e gelir. Kadınların ve çocukların derhal şehri boşaltmaları gerektiği ilan edilince Mahmûd, karısının ve Leylâ'nın da gitmelerini ister. Büyük bir kalabalık, kadınların ve çocukların güven içinde şehirden çıkmasına yardım etmek için toplanırken Mahmut, Leylâ ve Senâ' ile gitmeleri gerektiği konusunda tartışır. O esnada bir hava saldırısı erkek, kadın ve çocukların rastgele ölümüne yol açar. Her taraf kan gölüne döner. Leylâ "kayıtsızlık" aşamasının geride kaldığına ve mutlaka burada kalıp savaşıması gerektiğine karar verir. Çünkü onun nezdinde "*vatan savunması kadınların içinde yer alamayacağı bir "erkekler savaşı" değildir sadece*" (er-Rabî'a, 1965: 164-165).

Savaş alanında 'İsâm ve Leylâ, ellerinde silahlarıyla "ateş" emrini beklerken yan yana durmaktadırlar. Bu kritik anda Leylâ'nın kendi acizliğinden başka hiçbir şeyden korkusu yoktur ancak bir an: "*Acaba savaşabilecek miyim? diye düşünür. Uzun süre direnebilecek miyim? Tek bir kadın olarak gücüm ve cesaretim nereden kaynaklanacak?*" Ancak savaş başladığı zaman Leylâ bütün tereddütlerini unuttur ve kendini güçlü ve güvende hisseder. 'İsâm, savaşta ölür, Leylâ yaralanır. Fiziksel acının ona gücünü yeniden kazandıracak bir deneyim olması gerektiğine inandığı için tedavisi esnasında sakinleştirici almayı kabul etmez. Hastanede bütün güvenini yeniden kazanmış ve tekrar gerçek benliğini bulmuştur. Dr. Remzî'nin imajı, hafızasından tamamen silinmiş ve onun yerini Hüseyin'in hayali almıştır (ez-Zeyyât, 1960: 339-345).

Başka bir cephede savaşan Hüseyin, Port Said'in işgalinden sonra başlayan ulusal direniş hareketine katılır. Mahmut'la karşılaşır ve ondan savaşta Leylâ'nın gösterdiği cesaret ve kahramanlığı duyar. Mahmut onları, evinde buluşturur. Uzun süre bastırılmış hislerle, "açık kapı"nın yanındaki eşikte karşılaşır. Artık kendi benliğini bulduğu için Leylâ'nın gözlerinde kararlılık

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

parıltısı vardır. Hüseyin bu parıltıyı, şaşkınlık ve sevinçle fark eder ve duyguyu tek bir kelimeyle dile getirir: "Değişmişsin." Leylâ aynı sevinçle cevap verir : "Kim değişmedi ki?" (ez-Zeyyât, 1960: 346-347).

Port Said' den düşmanın atıldığı gün şehir, heyecanlı ve mutlu insanlarla dolup taşar. Hüseyin ve Leylâ kalabalık içinde el ele yürürler. Leylâ, coşkun kalabalığın, De Lesseps heykelini devirmesi anında parmağındaki nişan yüzüğünü çıkarıp atar. Böylelikle, hem birey olarak hem de temsil ettiği ulus olarak, özgürlüğünü kısıtlayan en son engelden de kurtulmuştur. Başından beri hem Leylâ'yı hem de Mısır'ı özgür olarak görmek isteyen Hüseyin, yıkılan heykele ve atılan yüzüğe mağrur bir ifadeyle bakar ve "Sen benim özgür sevgilimsin" diye Leylâ'ya sarılır. Artık hem Leylâ hem de Mısır için yeni bir hayat başlamıştır (ez-Zeyyât, 1960: 352-353).

Sonuç

Romanda baştan sona kadar ikilik içinde devam eden iki yönlü bir olay örgüsü mevcuttur. Yazar, kahramanın ve ülkenin kaderi arasındaki benzerliği alegorik bir üslupla dile getirir. Romanın başında her ikisi de işgal altındadır ve her ikisi de bu işgaller karşısında savunmasızdır. Romanın sonlarına doğru ikisinin de kaderi daha iyiye doğru bir değişim gösterir ve finalde her ikisi de özgürlüklerini kazanarak "gerçek benlik"lerini bulurlar. Ülkenin bağımsızlık mücadelesinde dönüm noktası 1952 Devrimi'dir. Bu devrim aynı zamanda kahramanın hayatında da önemli bir dönüm noktası olarak ifade edilir. Birey ve ulusun kaderi tümüyle birbirine bağlanmıştır ve bunlar sadece birbirinin ışığında anlaşılabilir. Dolayısıyla bireylerin gündelik yaşamı üzerindeki olumlu ya da olumsuz etkiler ülkenin sorunları üzerinde de aynı etkiyi gösterir ya da ülkenin siyasi durumunun iyi veya kötü olması da roman kahramanlarının ruhsal durumunu doğrudan etkiler.

Sembolizm baştan sona kadar etkindir. Romanın ana kahramanı Leylâ, hem bir birey olarak, geleneksel toplum düzeninin esareti altında çırpınan Arap kadını hem de ülke olarak İngiliz işgali altında ezilen Mısır'ı sembolize eder. Romanın diğer kahramanlarının da temsil etmekte yükümlü olduğu görevleri vardır. Leylâ'nın babası Süleyman Efendi, Arap toplumundaki ataerkil düzenin katılığını; Dr. Remzî, çürümüş geleneksel değerlerin yanı sıra ülkeyi işgal eden işgal güçlerini; Mahmûd, işgal güçlerine karşı verilen mücadeleyi; Hüseyin ise bağımsızlığı temsil eder. Romanın kadın karakterlerinden Senâ', modern nesli; Âdile'de bunun zıddı olarak geleneksel nesli temsil eder. Cemîle ve romanda olmayıp sadece adı zikredilen Safâ da, geleneksel düzenin sürekliliği için feda edilen "kadın kurbanlar"ı temsil ederler. Ayrıca romanda etkin bir sembol olan "aşk", bağımsızlığa giden tek yol olarak ifade edilir. Sadâkat ve hoşgörü gibi kavramlarla zenginleştirilen bu sembol, ister birey ister ulus bazında olsun, işgal altında bulunduğu sürece gerçek bir aşkın doğması ve başarıya ulaşması mümkün değildir, mesajını dile getirir.

Romanın dili, diyaloglar kısmı haricinde fasih Arapça'dır ancak diyaloglar tamamen Mısır lehçesiyle aktarılır. Yazarın, dil tercihini bu şekilde kullanmasındaki temel amaç, eserin realist çizgisini muhafaza etme kaygısından kaynaklanır. Ayrıca yöresel dil kullanımı yazara daha geniş bir ifade özgürlüğü sunar (er-Rabî'a, 1965: 161). Bununla birlikte tematik bütünlük göz önüne alındığında bu tercihi genel anlamda, işgal altındaki bütün Arap ulusları için ulusçuluk ve özgürlük arzulanı da öncelikli olarak Mısır ulusçuluğunun ön plana çıkarılmak istenmesi şeklinde değerlendirmek de mümkündür.

KAYNAKÇA

ABUDI, Dalia (2011). *Mothers and Daughters in Arab Women's Literature*, Koninklijke Brill NV, Leiden-Boston.

'AMÎRA, Emel (1996). "Remembering Latifa al-Zayyat", el-Cedîd Magazine, Vol. 2, No. 12, USA.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

- ANDERSON, Benedict (1991). *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of the Nationalism*, Revised edition, London: Verso.
- HOURANI, Albert (2002). *A History of the Arab Peoples*. Cambridge & Massachusetts: The Belknap Press of Harvard Univ. Press.
- KAHF, Mohja (2002). "Latife ez-Zeyyat "The Open Door", *World Literature Today* 76, No.1.
- MEHRAN, Fevziye (1995). *Misriyyât, Râ'idât Ve Mubdi'ât (Latîfe ez-Zeyyât)*, el-Hey'etu'l-Misriyyetu'l-'Âmme Li'l-Küttâb, Kahire.
- MORGAN, Maggie M. (1998). *The Self and the Nation: Four Egyptian Autobiographies* The American University in Cairo Press, Kahire.
- er-RABÎ'A, Mahmmûd B. (1965). *Women Writers And Critics In Modern Egypt, (1888- 1963)*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Londra Üniversitesi, Londra.
- el-SADDA, Hudâ (2012). *Gender, Nation And The Arabic Novel: Egypt (1892-2007)*, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- ZEİDAN, Joseph T. (1995). *Arab Women Novelists: The Formative Years And Beyond*, Sunny Press.
- ez-ZEYYÂT, Latîfe (1960). *el-Bâbu'l-Meftûh*, Mektebetu'l-Anglo el-Misriyye, Kahire.
- ez-ZEYYÂT, Latîfe (1992). *Hamle Tefûş: Evrâk Şahsiyye*, Dâru'l-Hilâl, Mısır.
- ez-ZEYYÂT, Latîfe (1994). "On Political Commitment and Feminist Writing," Edit: Ferial J. Ghazoul and Barbara Harlow, eds., *The view from within : writers and critics on contemporary Arabic literature*, The American University in Cairo Press, Kahire.
- ez-ZEYYÂT, Latîfe (2000). *The Open Door*, Translate: Marilyn Booth, American University in Cairo Press, Cairo.
- http://www.latifaalzayyat.net/latifa_work_criticism, Erişim Tar: 22.05.2013.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 8/9 Summer 2013

